

GYERTYÁNFY ANDRÁS – KERESKESNÉ HORVÁTH ILONA – SZEMETHY TAMÁS

Történelemtanításunk jelenéről és jövőjéről – egy körkérdés tanulságai

A válaszokból kibontakozó összkép

A szerkesztőségi körkérdésre adott válaszok alapján a következő kép rajzolódik ki történelemtanításunk jelenéről, illetve a kívánatosnak ítélt változásokról.

- A válaszadók szinte kivétel nélkül úgy gondolják, hogy a történelemtanítás keretrendszere és gyakorlata reformokra szorul. Többen közülük radikális változásokat sürgetnek.
- A megkérdezettek általános véleménye, hogy a reformokat széles körű szakmai párbeszédnek kell előkészítenie.
- A történelemtanítás céljait illetően konszenzusosnak mondható a történelmi gondolkodás fejlesztése (hasonló kifejezésekkel: kritikai gondolkodás, gondolkodtatás, elemző megközelítés, képesség- és kompetenciafejlesztés). Többen említik a célok között az identitás formálását (másképpen értékközvetítést vagy nevelést), amelyen belül egyesek a nemzeti, míg mások az egyéni identitásra helyezik a hangsúlyt.
- Szinte minden válaszadó az élményszerű, a tanulók érdeklődését felkeltő tanításban és tanulásban látja a jövőt. Ebben határozottan egyetértenek az elméleti szakemberek és a gyakorló tanárok. A hozzá vezető utat a válaszadók egyrészt az ismeretanyag megfelelő kiválasztásában látják: hogy az kapcsolódjon a tanulók életéhez, a jelen problémáihoz, a kollektív emlékezetben élő, vitatott témákhoz, a szakképzésben pedig a választott szakmához. Mások kiemelik, hogy az életmód- vagy a családtörténet és a történelmi szereplők életrajzai egyaránt alkalmasak lehetnek az érdeklődés felkeltésére. Vannak hozzászólók, akik a digitális médiumok bevonásától remélik az élményszerűség növelését (lásd lejjebb külön pontban). Ismét más vélemények az élményszerűbb tanítást a frontális, főleg a magyarázat részarányának csökkentése révén kívánnák elérni az önálló tanulói munka, azaz a

- tevékenykedtetés javára, olyan módszerekkel, mint a projekt, az interjúkészítés, illetve az iskolán kívüli tanulás, például a történelmi emlékhelyek meglátogatása.
- A megszólalók igen nagy többsége véli úgy, hogy túl sok a kötelezően előírt ismeretanyag, ami akadályozza a kívánatos célok elérését és az érdeklődésre, élményszerűségekre építő tanítást. A probléma évtizedek óta jelen van a történelemtanításról szóló diskurzusban. Kevesebbet, lassabban, mélyebben kellene tanítani – írják a hozzászólók. Többen érvelnek a tematikus (hosszmetszeti) vagy a problémaközpontú elrendezés mellett, miközben a legutóbbi, leginkább az ókort és a középkort érintő tematikus redukciót és elrendezést sikertelennek tartják.
 - Többek által megfogalmazott javaslat, hogy a témákat és a korszakokat egységesebb szempontrendszer és elbeszélői sémák szerint kellene tanítani (hasonlóan Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században című művének struktúrájához). Ez azért is figyelemre méltó, mert lehetséges, hogy a megszokott ismeretanyaghoz való tanári ragaszkodás - amelyre néhány válaszadó is utal - az *okok* és a *következmények* túlhangsúlyozásából ered (“egyetlen láncszem sem hagyható el az egész megértésének veszélyeztetése nélkül”), könnyebb lehet ezzel szemben lemondani az ismeretanyag egy részéről, ha történelemszemléletünkben az okság mellett nagyobb hangsúlyt kap az összehasonlítás, tehát az *azonosság* és a *változás* fogalmai. Ha helytálló a feltételezett összefüggés, akkor a túlsúlyoltság évtizedes problémájára a történelemszemlélet átalakítása jelenthetné az egyik megoldást.
 - A tanár szaktudását és személyiségét szinte mindenki kulcsfontosságúnak tartja. Sokak szerint kívánatos, hogy a szabályozók biztosítsanak több autonómiát a tanárok számára a célok megfogalmazása és az ismeretanyag kiválasztása terén. Mások a tanárok jobb képzésében, magasabb fizetésében, a tantárgygondozói (szaktanácsadói) hálózat kiépítésében, illetve tanári segédkönyvek és olyan forrás- és feladatgyűjtemények készítésében látják a megoldást, amelyek igazodnak a tanítandó témákhoz és az iskola-fokokhoz, és alkalmasak a tanulók differenciálására is.
 - A kérdéshez hozzászólók többsége szükségesnek tartja a digitalizációt, ezen belül az MI, a számítógépes játékok, filmsorozatok fokozottabb integrálását a tanulásba, de van szkeptikus vélemény is, mely az addikció veszélyére, illetve a digitális eszközök rosszabb vagy ellenőrizhetetlen didaktikai minőségére figyelmeztet a hagyományos taneszközökhöz képest.
 - Az érettségi vizsga kérdését sokan érintik, közülük legtöbben változtatnának a kereteken. Elősorban azt szorgalmazzák, hogy essen nagyobb hangsúly a képességek-kompetenciák mérésére. Középszinten többek szerint projektérettséginek kellene felváltania a jelenlegit. Felmerül a történelemérettségi

kötelező jellegének eltörlése is, mint ami megnyitná az utat a tantárgy érdemi reformja előtt, miközben persze csökkentené a tárgy presztízsét.

Az általános iskolák speciális problémái és jövőképe

Az általános iskolában tanító szerzők válaszaiban több közös, illetve egymást jól kiegészítő gondolat jelenik meg. Mivel ebben az életkori szakaszban találkoznak a diákok először a történelem tantárggyal, több fontos alapozó tevékenységnek itt kell megtörténnie. Ezek sorából kiemelik annak fontosságát, hogy a tanulók megértsék, miért fontos történelmet tanulni, megismerkedjenek a történelmi gondolkodással, motivációt kapjanak a tanuláshoz, valamint fejlesszék a történelem elsajátításához szükséges alapkészségeiket.

Többen hangsúlyozzák, hogy a diákokat aktívabban be kellene vonni az óra menetébe, és bemutatják ennek nehézségeit, illetve lehetőségeit. Szükségesnek tartják például a tanárképzésben a módszertani (tantárgy-didaktikai) felkészítés mélyítését, bővítését, illetve az olyan jógyakorlatok és jól használható segédanyagok hozzáférhetővé tételét, amelyek lehetővé teszik a tanulók nagyobb aktivitását a tanórák során. Felmerül a projektmódszer gyakoribb alkalmazásának szükségessége is, amely már a fiatalabb korosztálynál is fontos készség-, képesség- és szemléletformáló eszköz lehet.

A válaszadók szerint nem lehet megkerülni a kérdést, hogy a diákok motiválása érdekében milyen „áldozatokat” hozunk a tanórák szervezése és az ismeretanyag kiválasztása terén. A vélemények alapján vita tárgyát képezi, hogy mely témák és mely tananyagelemek maradjanak bent, illetve kerüljenek be az általános iskolai tananyagba egy esetleges tantervi reform során.

A kötetben megjelenő írások alapján egyértelmű az igény arra, hogy az említett problémák és nyitott kérdések kapcsán a szakpolitikai irányítás működjön együtt, konzultáljon érdemben a tanári társadalommal, illetve aktívan segítse a reformok megvalósítását.

A történelemtanítás helyzete a szakképzésben

A KSH 2025/2026-os tanévre vonatkozó adatai szerint¹ a hazai szakképzés (a szakképző iskola és a technikum mellett ideértve a szakgimnáziumot is) nappali tagozatos rendszerében 226 078 tanuló vesz részt, amelyből a technikumok (a kisszámú

¹ Központi Statisztikai Hivatal. Oktatási adatok, 2025/2026 (előzetes adatok). <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/oktatasi-adatok-2025-2026-elozetes-adatok/> (Letöltés: 2026. augusztus 11.)

szakgimnáziumokkal együtt) 178 680 fős diáklétszámukkal szorosan felzárkóztak a gimnáziumok mellé. A középiskolai tanárok 58%-a ezekben a szakképző intézményekben, 42%-a gimnáziumokban tanít. A technikumban tanító tanárok száma csupán 2%-kal marad el a gimnáziumban tanító tanárok száma mögött.

A szakképzésben tanulók és az itt tanító tanárok közel 80%-a szakmai vizsgát és érettségit is adó technikumi képzésben vesz részt. A diákok a 12. évfolyam végén tehetnek előrehozott érettségi vizsgát a három fő közismereti tárgyból (magyar, történelem, matematika), és a 13. évfolyam végén érettségiznek idegen nyelvből, illetve ekkor tesznek szakmai vizsgát is, ami emelt szintű érettségi vizsgának minősül.

A technikumokban a szakmai tárgyak képzése a Képzési és Kimeneti Követelmények (KKK) alapján, míg a közismereti tárgyak tekintetében a NAT-ra épülő a kerettantervek alapján történik. A szakmai képzés meghatározó, a közismereti tárgyak óraszámainak eloszlása is inkább a szakmai tárgyaknak kedvez.²⁴

Ennek az iskolatípusnak a speciális helyzete miatt – mivel ide a gimnáziumoktól eltérő célokkal érkeznek a diákok, érdeklődésük kevésbé fordul a társadalomtudományok felé, és az érettségi bizonyítványnak is feltétele a sikeres szakmai vizsga – a szakképzésben oktatók feloldhatatlan strukturális feszültségekkel szembesülnek, a poe-i “inga” pszichés nyomásának érzését élik át.³ Éppen ezért más oktatási területeken is jelentkező problémák a technikumi képzésben hatványozottabban jelentkeznek.

Nem véletlen, hogy a felhívásunkra megszólaló érettségit adó technikumban tanító tanárok mindegyike megállapítja, hogy mielőbbi változások szükségesek. A változáshoz nélkülözhetetlen lépéseket a szerzők részben az elmélet oldaláról közelítik meg – történelemdidaktikai kérdések felvetése, új szempontok vagy vitatott kérdések újragondolása révén –, de hangsúlyosabb az empirikus megközelítés, amely a problémák kezeléséhez szükséges gyakorlati teendőkre hívja fel a figyelmet. Összességében valamennyi írás egy irányba mutat: a szakképzésben a történelemtanítás megújítása elkerülhetetlen. Láthatjuk, hogy a gyenge történelemérettségi eredmények mögött komoly strukturális problémák húzódnak meg, azaz a bajok gyökerét nem a „lusta diákokban” vagy a „rossz tanárokbán” kell keresni.

A szerzők megállapítják, hogy a kimeneti követelmények, a kétszintű érettségi és a hozzá tartozó kötelezően elsajátítandó kerettanterv követelményei a szakképzésben nagy próbatétel elé állítják a tanárt. A túlszűfolt kerettanterv és az a tény, hogy a szakmát

² „A szakképző intézmény a közismereti kerettanterv alkalmazása során az ágazati alapvizsga követelményeire tekintettel a közismereti tantárgyak témaköreit, tartalmát és óraszámait – az Nkt. 6. mellékletében meghatározott heti időkeret és a tananyagtartalom megtartásával – évfolyamok között átcsoportosíthatja.” (2019. évi LXXX. törvény a szakképzésről 73. § (2). bek.)

³ Lásd Vit Olivér írását, amelyben Edgar Allan Poe: *A kút és az inga* című novellájára utal.

tanuló diákok számára nem megfelelő tankönyvek miatt a diákok érdektelenné válnak, a tanárokat arra kényszerítik, hogy gyorsabban haladjanak a tananyaggal. Ez frontális oktatással könnyebben megoldható, így azonban a történelemtanítás lényege, a történelmi gondolkodás, a képességek, készségek fejlesztésének lehetősége elsikkad. A szerzők szerint a történelemtanításnak gyakorlatiasabban kellene közelíteni a diákokhoz, továbbá igazodni a diákok szakmai érdeklődéséhez.

Az egyik válaszadó hangsúlyozza, hogy a történelemtanításban kulcskérdés a pedagógiai célok tisztázása. A meghatározó ne a „mit tanítsunk” (a történelmi kánon) legyen, hanem az, hogy miért. Teljesen egyetérthetünk azzal, hogy a történelemtanár olyan szakember, aki a tananyag feldolgozásakor a pedagógiai célokból válogatva, a tanulócsoporthoz igényei szerint hozza meg döntéseit. Nem lehet egyszerű tantervi végrehajtó, vagy szimplán a tudomány közvetítője. Ezzel szemben autonóm személyiség, aki pedagógiai, módszertani tudásán keresztül építi fel és értelmezi újra az ismeretanyagot.

A szerzők hiányolják a tanárok külső szakmai támogatását, amelyre számos lehetőség adódna: például módszertani példatár összeállítása – amelyet gyakorló történelemtanárok csoportja készíthetne, vagy tanári kézikönyvek és kiegészítő anyagok fejlesztése. Felvetődik az is, hogy a szakképzésben dolgozó tanároknak a gyakorlatban nincs lehetőségük olyan képzéseken részt venni, ahol a történelmi gondolkodás fejlesztésének módszertanához kapnának támogatást.

A megszólaló tanárok szerint a technikai történelemtanítás didaktikai megújítását sürgeti az is, hogy az új generációk figyelmét egyre nehezebb lekötni. Mivel a tanárok egyre kevésbé számíthatnak a diákok otthoni munkájára, az iskolában kellene átadni minden fontos ismeretet, valamint készségeket fejleszteni, úgy, hogy közben a kerettantervi követelmények súlya miatt a frontális oktatást kénytelenek választani. A diákok viszont az iskolán kívül hozzászoktak a sokféle digitális eszközből áramló, gyorsan változó és figyelemfelkeltő impulzusokhoz, így egy 30 perces, monoton tanári előadás alatt figyelmük hamar szétesik. A digitális eszközök használata fokozza a szövegértési kompetencia hiányosságait, amely általános probléma országosan, sőt világszerte, és fokozottan érinti a szakképzésben tanulókat az érettségi feladatok megoldásakor. Éppen ezért lenne fontos, hogy legyen idő a közös alkotásra, a változatos, képességfejlesztő feladatokra, szerepjátékra, a vizuális lehetőségek igénybevételére, a különféle munkaformákra, ezek segítségével pedig a történelmi gondolkodás fejlesztésére a tanórákon.

Zárszó

Köszönjük e számunk szerzőinek, hogy válaszoltak a körkérdésünkre. A vitát nem tekintjük lezártnak: szívesen közzéteszünk további, a már megjelent írásokra reflektáló vagy azoktól függetlenül megfogalmazódó hozzászólásokat is a történelemtanítás ügye mellett elkötelezett gyakorló történelemtanárok, egyetemi oktatók, kutatók tollából.

A körkérdéstől függetlenül is várjuk folyóiratunkba tudományos vagy gyakorlati innovációkat bemutató írásaikat, melyek a történelemtanításhoz kapcsolódnak. A jövő évtől minden lapszámban egy-egy tematikus blokk megjelentését is tervezzük. Erre vonatkozó első két felhívásunk, melyek a középkori történelem, illetve a társadalomtörténeti témák iskolai tanítására vonatkoznak, már megtalálhatóak honlapunkon.